

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Over het wetenschappelijk belang van 'onderzoekstradities' in de politicologie

Middendorp, C.P.

Citation

Middendorp, C. P. (1982). Over het wetenschappelijk belang van 'onderzoekstradities' in de politicologie. *Acta Politica*, 17: 1982(3), 417-425. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452271>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452271>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Literatuur

Over het wetenschappelijk belang van 'onderzoekstradities' in de politicologie

door C. P. Middendorp

Naar aanleiding van:

- C. van der Eijk (red.), *Longitudinaal enquêteonderzoek - mogelijkheden en problemen*, Mededelingen van de Sub-fakulteit der Algemene Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam, nr. 6/7, november 1980.
- M. P. C. M. van Schendelen, J. J. A. Thomassen, H. Daudt (red.), *'Leden van de Staten-Generaal, ...'*, VUGA, Den Haag, 1981.
- C. van der Eijk, B. Niemöller, H. Eggen (red.), *Kiezen in Nederland 1981*, Actaboek, Zoetermeer.

De stelling dat de sociale werkelijkheid een tamelijk grootschalig en complex geheel vormt dat zich in continue proces van ontwikkeling bevindt, is uiteraard triviaal. Helaas is even triviaal de constatering dat het sociaal-wetenschappelijk *onderzoek* (ik beperk mij hierna tot de politicologie, maar mijn betoog geldt evenzeer, en in vele opzichten nog veel meer, voor andere sociale wetenschappen zoals de sociologie) dat deze werkelijkheid tracht te onderzoeken veelal *kleinschalig* is, *ad hoc* qua opzet en methodologie, *eenmalig* wordt ontworpen en aldus *weinig onderlinge samenhang* vertoont qua begripsmatige aanpak, theoretische uitgangspunten en gehanteerde methoden en technieken.

Dat deze schizofrene situatie niet kan leiden tot een min of meer systematisch proces van geleidelijke groei van kennis en inzicht in de sociale werkelijkheid (terwijl dat toch een kenmerk zou behoren te zijn van het wetenschappelijk bedrijf, ook in de sociale wetenschappen) is helaas een heel wat minder vanzelfsprekende constatering voor vele politicologen.

In de politicologie heeft zich een aantal 'tradities in het bedrijven van wetenschap' ontwikkeld (niet te verwarren met wat in dit verband 'onderzoekstradities' zal worden genoemd) welke op zichzelf nuttig en zelfs onmisbaar zijn, maar welke *tezamen*, indien zij een gebied van wetenschap domineren, verhinderen dat er onderzoekstradities gebaseerd op langere termijn projecten ontstaan. Zonder uitpuittend te willen zijn kan in dit verband het volgende worden gesignaleerd.

Eén type wetenschapper is van mening dat de sociale wetenschappen zich nog niet in een stadium van ontwikkeling bevinden waarin het verantwoord of zelfs maar voor een deel vruchtbaar zou zijn om zich voor wat langere tijd vast te leggen op de bestudering, met (behulp van) bepaalde methoden, van bepaalde verschijnselen. Zij vrezen dat dit slechts verstarrend en verengend kan werken, waarbij wetenschappers zich zouden afsluiten van het verkrijgen van *nieuwe* inzichten in *nieuwe* verschijnselen: de werkelijkheid verandert immers steeds en wat vandaag voor kennis gold kan morgen achterhaald zijn. Zij zijn de representanten van het 'open vizier', de vrijheid van de wetenschapper hoog in het vaandel de werkelijkheid te lijf; dan weer hier, dan weer daar een graantje aan althans vermeende kennis meepikkend, dan weer hier, dan weer daar 'onthullingen' plegend, de werkelijkheid 'demaskerend'. Ik noem dit de *liberale* wetenschapsopvatting. Analoot aan hun economische voorgangers in de 19e eeuw geloven zij veelal dat uit dit vrije spel uiteindelijk de 'ware' inzichten zullen voortkomen. Elke beperking van dit proces is dwang en leidt tot onproductieve verstarring en bureaucratisering.

Er zijn anderen die zelfs dit optimistische liberale perspectief van het 'uiteindelijke resultaat' niet alleen niet aanhangen, maar het zelfs als onmogelijk verwerpen. Dat zijn degenen die van mening zijn dat 'vooruitgang' of groei van kennis in de sociale wetenschappen onmogelijk of althans zeer dubieus is. Zij relateren (en relativeren daarmee) kennis vaak aan het wetenschapsfilosofische uitgangspunt van de onderzoekers, aan de door hen aangehangen 'paradigmata' of 'wetenschapstheorie'. Meer dan dat zij onderzoek doen zijn zij dan ook veelal daar mee bezig. Meer dan onderzoek te doen plegen zij diepzinnige 'reflectie' op wat zij eventueel zouden kunnen gaan doen, waar anderen te klakkeloos (in hun optiek) aan voorbij gaan. Zij zijn het vermoeiendst en het minst vruchtbaar: ik noem hen de '*filosofen*'. (Onder politicologen komen zij weinig voor, onder sociologen des te meer.)

Zonder uitputtend te willen of kunnen zijn wil ik in dit verband nog twee andere categorieën noemen: de 'werkers' en de 'denkers'.

De werkers zijn verwant aan de 'liberalen', maar dan toch wel met wat minder fantasie, en meer in de toegepaste sfeer opererend. Het zijn zij die ook wel 'empiricisten' of 'behavioristen' worden genoemd: het zijn onderzoekers 'pur sang' die voor elk probleem wel even snel een vragenbatterijtje in elkaar kunnen knutselen en 'het veld in' sturen. Zij zijn de tegenpool van de 'filosofen'. De 'werkers' doen empirisch onderzoek (meestal met behulp van een vragenlijst, maar dat hoeft niet) zonder zich al te veel te bekommeren om moeilijke kwesties als theorievorming, begripsvalidering of de relatie van hun werk tot dat van anderen. Men verzamelt data en analyseert die, volgens de geijkte methoden. De werkers zijn pragmatisch en geïnteresseerd in praktische problemen. Zij prefereren het werken in de toegepaste sfeer en leggen de na-

druk op de 'maatschappelijke relevantie' en/of de toepasbaarheid van hun bevindingen. Noodzakelijkerwijs is hun probleemstelling dan ook vaak ingegeven door een stukje actuele problematiek. Daar moet men dan ook zijn methode van dataverzameling en meetinstrumenten op afstemmen; de relatie leggen met het werk van anderen is per definitie moeilijk, zo niet onmogelijk.

De denkers tenslotte zijn verwant aan de filosofen, maar dan met een meer inhoudelijke gerichtheid. Zij voelen zich ver verheven boven het moeizame 'gemiezemaus' van onderzoekers met hun dubieuze instrumentjes; zij zijn niet overtuigd van de waarde van observaties van de werkelijkheid via enquêtes, documenten of statistieken (of het zouden geheime documenten moeten zijn). Problemen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek worden door hen 'geanalyseerd' door scherpe en kritische reflectie er op, ter verkrijging van inzicht in 'werkelijke' belangen en motieven van betrokkenen, en de aard van de bestudeerde verschijnselen en hun relaties.

Het zij hier nogmaals benadrukt dat alle boven aangeduide typen van wetenschappelijke oriëntatie noodzakelijk zijn binnen de politicologie en de sociale wetenschappen in het algemeen. Laat de 'liberalen' komen met nieuwe, creatieve inzichten, laat de 'filosofen' kritisch nadenken over 'waar we mee mee bezig zijn' en nieuwe 'paradigma's' opstellen, laat de 'werkers' ladingen vol zogenaamde 'feiten' aandragen, en laat de 'denkers' allerlei verschijnselen kritisch doorgronden en analyseren.

De stelling die ik hier wil verdedigen is dat dit alles *noodzakelijk* doch *niet voldoende* is voor de verdere ontwikkeling van een gebied van wetenschap dat zich niet meer in de allereerste beginfase van zijn bestaan bevindt. Wil een gebied van wetenschap zoals de politicologie – hoe verscheiden ook in zijn onderdelen – zich verder optimaal ontwikkelen, dan is het *ook* noodzakelijk dat er *onderzoekstradities* binnen het vakgebied ontstaan met elk tot op zekere hoogte een *onderzoeksprogrammering* in het kader van grotere, lange-termijn projecten.

(De weerstanden die er bestaan tegen de term 'programmering' van onderzoek zijn vaak opmerkelijk; de emoties die oplaaien hoog. De liberalen 'stijgeren', de filosofen schudden het hoofd, de werkers vinden het waarschijnlijk wel mooi maar betwijfelen de 'haalbaarheid' ervan en de denkers negëren de kwestie. De term 'programmering' is wellicht niet de meest gelukkige. Het gaat er immers om dat binnen de politicologie enkele lijnen worden uitgezet waarlangs zich een aantal onderzoeken op middellange termijn kunnen ontplooien. Programmering houdt niet noodzakelijkerwijs in dat onderzoekers onder dwang in een bepaald onderzoeksstramien moeten meelopen. Daarom valt de term 'onderzoekstraditie' wellicht te prefereren.)

Een gebied van wetenschapsbeoefening als de politicologie bevindt zich uiteraard niet in alle opzichten en op al haar deelgebieden in een stadium

waarin betrokkenen kunnen stellen dat één bepaalde aanpak van bestudering van verschijnselen in die mate valide kennis oplevert – althans kan opleveren – dat een dergelijke aanpak moet worden voortgezet. Mijn stelling is dat voor bepaalde onderdelen van het vakgebied een dergelijk stadium thans wel is bereikt. Op die gebieden kan het vak zich niet verder op optimale wijze ontwikkelen zonder dat de aanzetten tot onderzoekstradities welke zich daar manifesteren worden voortgezet en uitgebouwd.

De studies naar aanleiding waarvan deze notitie werd opgesteld hebben alle betrekking op dit soort aanzetten tot de creatie van dergelijke onderzoekstradities. De functies welke deze langere termijn projecten kunnen vervullen zullen hieronder nader worden aangeduid.

De projecten die hier worden besproken (er zijn nog andere, welke ik hier buiten beschouwing laat) nemen elk een eigen plaats in binnen de bestudering van de Nederlandse politieke cultuur en het politieke (parlementaire) systeem. Deze eigen plaats en functie legitimeert tot op zekere hoogte elk van deze projecten, hetgeen natuurlijk niet wil zeggen dat samenwerking en een zekere mate van integratie niet tot de mogelijkheden of zelfs wenselijkheden zou behoren (ik kom daar nog op terug).

Het zogenoemde 'Kontinu Onderzoek' van de Faculteit der Sociale Wetenschappen, Subfaculteit A van de Universiteit van Amsterdam 'loopt' al van af 1971 en bestaat uit een reeks van middel-grote ongeveer drie maal per jaar gehouden enquêtes onder representatieve steekproeven van ongeveer 600 personen uit de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder. De reeks bevat thans 24 zogenoemde 'golven', alle goed gedocumenteerd, 'gecleand' en beschikbaar bij het Steinmetzarchief te Amsterdam. De bovenvermelde bundel is de derde in een reeks van in eigen beheer uitgegeven rapporten, geschreven door medewerkers van de subfaculteit en andere betrokkenen. De vragenlijst bevat een 'vast' deel en een variabel deel; dit laatste varieert van golf tot golf.

De zogenoemde 'Parlements-enquête' waarop de tweede bundel, hierboven genoemd, berust is de derde in zijn reeks. Eerder werden de leden van de Eerste en Tweede Kamer ondervraagd in 1968 en 1972. De derde enquête werd gehouden in de jaren 1979-1980 en bevat vele vragen welke ook in de eerdere enquêtes aan de orde kwamen. Ook dit materiaal is goed toegankelijk voor nadere analyse.

Het Nationale Kiezersonderzoek, op de laatste versie waarvan de derde bundel berust, behoeft nauwelijks introductie. Sinds de verkiezingen van 1971, met als voorloper het onderzoek van de Vrije Universiteit van 1967, werden bij elke verkiezing voor de Tweede Kamer dit soort onderzoekingen gehouden, meestal bestaand uit twee golven op panel-basis: dezelfde personen (representatieve steekproeven uit het electoraat van ongeveer 1500-2000 personen) werden zowel voor als na de verkiezingen geïnterviewd, met als uit-

zonderingen de studies uit 1972 en 1973, toen vóór de verkiezingen (in 1972) en na de kabinetsformatie (in 1973) werd geïnterviewd, en de verkiezingen van 1981 toen met een meer beperkte vragenlijst een representatieve steekproef van kiezers drie maal werd ondervraagd: ongeveer drie maanden voor de verkiezingen, vlak voor de verkiezingen en vlak daarna.

Ik wil hier niet ingaan op de inhoud van de publikaties. Dat zou in dit verband veel te ver voeren en is vanuit de optiek van deze beschouwing niet zo relevant. De publikaties dragen alle het stempel van 'beperkt' en 'eerste beschrijvingen' van het materiaal. De bundel op basis van het Kontinu Onderzoek heeft een sterk methodisch-technische inslag en concentreert zich op longitudinale analyse van schalen in het 'vaste deel' van de vragenlijst over onder meer politiek zelfvertrouwen, politieke belangstelling en politieke participatie. Ook politieke kennis, partij-identificatie, de belangrijkheid van politieke problemen en subjectieve indelingen in 'links' en 'rechts' komen aan de orde.

In de bundel 'Leden van de Staten-Generaal . . .', de eerste bundel op basis van de reeks enquêtes onder kamerleden, komen onderwerpen aan de orde als 'Het werk van de kamerleden', 'Beleidsvorming en kabinetsformatie' en 'Parlement en maatschappij'.

Kiezen in Nederland bevat eerste analyses over onder meer factoren welke de 'opkomst' mede bepalen, achtergronden van het stemgedrag, de verkiezingscampagne, 'issues' en 'wisselende kiezers'.

Ik wil mij hier beperken tot enkele kritische kanttekeningen bij de opzet van de 'projecten', de stukjes onderzoekstraditie in de politicologie waarvan de genoemde bundels 'slechts' de laatste publicaire expressie vormen – de laatste doch niet de uiteindelijke, want het beschikbare materiaal, met alle beperkingen waarop ik zo straks nader zal ingaan, laat veel verder gaan de analyses toe. Daar is het echter tot nu toe, ondanks de goede beschikbaarheid van het basismateriaal, niet toe gekomen, althans niet in de vorm van een bundeling van publikaties.

Ten aanzien van het Kontinu Onderzoek kan worden opgemerkt dat dit project de indruk wekt een te routinistisch karakter te hebben gekregen: vele vragenbatterijen werden jaren lang als vanzelfsprekend opgenomen in de vragenlijst. De betrokken onderzoekers meenden blijkbaar dat het opbouwen van een *tijdreeks* van gegevens op zich nuttig was en noodzakelijk om *tijdreeksenanalyses* te kunnen uitvoeren. De verschijnselen waarover in de loop der jaren zo vele waarnemingen werden verricht lijken echter juist *niet* die verschijnselen waarvan men korte-termijn fluctuaties had mogen verwachten welke bovendien interpreteerbaar zouden kunnen blijken te zijn. Het resultaat is een veelheid van gegevens van de schaalbaarheid van batterijtjes van vragen en fluctuaties in de gemiddelde scores daarop welke voor zover niet random

variërend, oninterpreteerbaar zijn. De enigszins rigide opbouw van het project in termen van vast deel in elke golf en variërend deel dat in elke golf weer anders kan zijn heeft geleid tot overaccentuering van de vraagstellingen in het vaste deel terwijl over de overige vraagstellingen weinig is gepubliceerd. Een wat flexibeler opzet, waarbij men zich niet zozeer had laten inspireren tot het opbouwen van tijdreeksen met voldoende waarnemingen, maar meer door pragmatische en theoretisch beter verantwoorde overwegingen van in de tijd gespreide periodieke peilingen van attitudes, had wellicht tot interessantere resultaten kunnen leiden.

Het Nationale Kiezersonderzoek vormt in zekere zin de tegenpool van het Kontinu Onderzoek. Het is interuniversitair van opzet en tot voor kort werd bij het opstellen van de vragenlijst veel minder aandacht besteed aan de mogelijkheid van longitudinale trendanalyse. Pas bij het recente onderzoek in 1981 is een 'vast deel' van de vragenlijst definitief bepaald; in 1977 werden nog vele vraagformuleringen aangepast, hetgeen thans langere-termijn trendanalyse slechts beperkt mogelijk maakt. Door zijn interuniversitaire opzet en relatief gebrek aan continuïteit wordt de studie gekenmerkt door een versnippering van de vraagstellingen en door het nog te weinig aanwezig zijn van een expliciet theoretisch en conceptueel kader. Vele vraagstellingen (maar dat geldt ook voor het Kontinu Onderzoek) lijken sterk geïnspireerd door het voorbeeld van de Amerikaanse National Election Studies van het Institute of Social Research van de University of Michigan, zoals de kwestie van politiek zelfvertrouwen (sense of political efficacy; een batterijtje van vragen dat onvermijdelijk lijkt in elk Nederlands politicologisch kiezersonderzoek, maar zelden interessante samenhangen vertoont met andere politieke houdingen), partij-identificatie en vormen van politieke participatie. Dit vormt wellicht mede de achtergrond van het feit dat het tot nu toe niet gekomen is tot een wat 'zwaardere' bundel van publikaties. De thans verschenen bundeltjes moesten steeds vanwege de actualiteit van de gegevens 'snel' worden opgeleverd, en dragen daar dan ook onvermijdelijk de sporen van.

De Parlementsenquête neemt in zekere zin een 'tussenpositie' in tussen beide eerder genoemde studies onder het electoraat. Het project is interuniversitair met veel aandacht voor continuïteit in de vraagstelling zodat vergelijkende analyses (althans, zoals in de bundel vooral gemanifesteerd: beschrijvingen) mogelijk zijn van de opvattingen van de kamerleden over, vooral, hun functioneren in en het functioneren van het parlement. Jammer is dat relatief weinig aandacht is besteed aan het leggen van verbanden tussen opvattingen van de kamerleden en die van het electoraat: de band met het kiezersonderzoek is zwak te noemen. De bundel Leden van de Staten-Generaal... blijft, met de daarin gerapporteerde bevindingen en analyses, aan de oppervlakkige kant, hetgeen niet noodzakelijkerwijs als een verwijt behoeft te wor-

den opgevat, indien in een wat later stadium wat verder-gaande analyses zouden worden gerapporteerd.

Samenvattend, wanneer men de hierboven aangehaalde onderzoeksprojecten kritisch benadert dan blijkt onvermijdelijk dat er veel ruimte is voor verbetering van de opzet ervan. Het Kontinu Onderzoek zou flexibeler kunnen worden opgezet, met meer doordachte fasering in de vraagstellingen per golf; het Nationaal Kiezersonderzoek zou theoretisch beter onderbouwd kunnen worden, met meer aandacht voor definities van essentiële begrippen en de inhoudsvaliditeit van de operationalisaties ervan. Het Parlementsonderzoek zou beter bij de 'massa' studies kunnen aansluiten en in het algemeen lijkt vergroting van de mate van integratie van de verschillende projecten – welke zoals reeds gesteld overigens elk hun eigen betekenis blijven behouden – gewenst.

Elk van de genoemde projecten verdient kritische reflectie en bijstellingen; dat staat mijns inziens buiten kijf. Waar het hier om gaat is dat deze projecten voortgang dienen te vinden aangezien zij aanzetten representeren van datgene waaraan op de betreffende onderdelen van de politicologie grote behoefte bestaat: de creatie, hoe rudimentair ook, van stukjes onderzoekstraditie.

Ik kom aan het slot van deze bespreking: de functies welke onderzoekstradities, opgevat als grootschalige lange-termijn projecten van onderzoek op een bepaald onderdeel van een vakgebied – zo normaal en vruchten hebbende afgeworpen in de zogenaamde exacte wetenschappen –, kunnen vervullen in het kader van de verdere ontwikkeling van een gebied van sociaal-wetenschappelijk (i.c. politicologisch) onderzoek.

In de eerste plaats kunnen dergelijke grootschalige en continue projecten de integratie en 'unificatie' van een gebied van wetenschap bevorderen. De integratie van een gebied van wetenschap – het op elkaar afstemmen en met elkaar in verband brengen van verschillende probleemstellingen – kan vanzelfsprekend het beste plaats vinden binnen het kader van onderling eveneens geïntegreerde projecten. Unificatie betekent dat de eenheid van benaderingswijzen, voor zover functioneel, wordt bevorderd en dat de onderlinge communicatie tussen wetenschappers wordt verbeterd. (Nogmaals zij benadrukt dat dit, naast alle vrijheid die er toch al bestaat in de wijze van wetenschapsbeoefening, zoals in het begin van dit artikel al aangegeven, niet bedoeld is om betrokkenen bepaalde benaderingswijzen dwingend op te leggen, maar dat het behoort te functioneren als stimulerend kader, en ook voor kritische reflectie op de gevolgde werkwijze).

In de tweede plaats kan dit soort projecten, mits opgezet volgens een methodologie die dit mogelijk maakt – en zoals aangegeven zijn de hier behandelde projecten in dit opzicht nog niet optimaal ontworpen –, leiden tot cumulatie van kennis en inzicht in termen van theorie-constructie en de ope-

rationalisering van begrippen opgevat als 'theoretische constructies' (begrippen met een specifieke betekenis binnen een theorie). Hiervoor is het noodzakelijk dat theorieën regelmatig – bij elke nieuwe fase van dataverzameling – wordt bijgesteld en/of uitgebreid; hetzelfde geldt voor de definitie en operationalisatie(s) van bepaalde begrippen.

In de *derde* plaats kunnen periodiek herhaalde grootschalige projecten zoals hierboven besproken, en mits regelmatig en systematisch bijgesteld en verder ontwikkeld, enig inzicht verschaffen in de zich dynamisch ontwikkelende complexe werkelijkheid – waarover in de aanvang van deze bespreking een triviale opmerking werd gemaakt. Het is op zichzelf wellicht in vele gevallen juist om te constateren dat 'wat vandaag geldt als "waarheid" morgen achterhaald kan zijn', maar in termen van de onderlinge samenhang van bepaalde verschijnselen (variabelen veelal) kunnen dit soort processen via regelmatig herhaalde projecten worden onderkend en vastgesteld. Ook begrippen welke een in de tijd variërende betekenis blijken te hebben in termen van toenemende of afnemende onderlinge samenhang van de indicatoren daarvoor, kunnen via dit soort projecten qua operationalisatie worden bijgesteld.

In de *vierde* plaats biedt dit soort projecten, zeker in de mate waarin zij ook onderling zijn geïntegreerd, een stimulerend kader voor jongere wetenschappers. Zoals al eerder aangegeven: veel van het materiaal blijft in eerste instantie onontgonnen. Bij grootschalige projecten zijn vaak dermate veel onderlinge relaties te leggen tussen verschijnselen dat het materiaal niet snel zal zijn 'uitgeput': er liggen thans al mogelijkheden te over voor promotie-onderzoek – al heeft men dan zijn 'eigen materiaal' niet verzameld – en vele van deze mogelijkheden blijven onderbenut. Maar behalve dat jonge wetenschappers meer dan thans het geval is gebruik zouden kunnen maken van reeds vergaarde data, zouden zij ook betrokken kunnen worden bij de verdere *uitbouw* van dit soort projecten en kunnen worden ingeschakeld bij de verdere ontwikkeling van wat dan een stukje onderzoekstraditie op een bepaald gebied van wetenschap kan worden genoemd. Zij zouden daarbij een eigen inbreng kunnen hebben – inhoudelijk zowel als methodisch – en daarmee mede richting kunnen geven aan de verdere ontwikkeling van wat zij kunnen beschouwen als hun (toekomstig) vakgebied.

In de *vijfde* plaats, en 'last but not least', kunnen dit soort projecten een kader bieden voor het wetenschappelijk onderwijs. Studenten kunnen vertrouwd worden gemaakt met theorievorming en empirische generalisaties op het betreffende onderdeel van het vakgebied, verkregen door middel van de continue, grote projecten. Het 'gezicht' van een vakgroep behoeft allerm minst volledig door dit soort projecten te worden bepaald, maar het kunnen aanbieden van dit soort gegevens in het kader van het onderwijs – bijvoorbeeld in het kader van praktische oefeningen in secundaire analyse – kan stimulerend

en motiverend werken, vooral indien de wetenschappelijke staf erin zou slagen om (a) over te brengen wat de plaats van dit soort projecten is binnen het ruimere kader van het onderzoek, (b) een kritische discussie met de studenten uit te lokken over de waarde en de opzet van dit soort projecten.

Uit het bovenstaande moge duidelijk zijn geworden dat (a) kritische discussie, (b) regelmatige bijstellingen, (c) de verdere ontwikkeling van een eigen methodologie ter ondersteuning van de verdere uitbouw van dit soort projecten en (d) voor zover functioneel: integratie van verschillende thans lopende projecten, zodat op den duur van één grotendeels geïntegreerd geheel van verwante projecten (een echte onderzoekstraditie dus) kan worden gesproken, voor de ontwikkeling van dit onderdeel van het vakgebied noodzakelijk is. De tekortkomingen van de bestaande projecten doen aan deze noodzaak niets af. Het feit dat de financiële basis voor alle hier besproken projecten thans zeer onzeker is stemt enerzijds droevig, doch wekt anderzijds grote verontwaardiging. De tamelijk passieve opstelling van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek ten aanzien van de exploratie van mogelijkheden om bijvoorbeeld het Nationale Kiezersonderzoek bij komende verkiezingen mogelijk te maken stemt bitter in het licht van het feit dat de zeer veel kostbaarder, permanente onderzoeksinstellingen en continue onderzoeksprojecten op het gebied van de beta-wetenschappen, die mede een belangrijke bijdrage geleverd hebben en nog leveren aan hun ontwikkeling, vooralsnog grotendeels onaangetast blijven. De indruk wordt gewekt dat hier gevestigde belangen en bestaande machtsposities een overheersende rol spelen. De status van de beta-wetenschappen is blijkbaar in sommige kringen nog zeer veel hoger dan die van de sociale wetenschappen in het algemeen en de politicologie, in dit verband, in het bijzonder. Juist degenen welke binnen de politicologie pogen om via de verbetering van de methodologie de kwaliteit van het onderzoek te vergroten – en zoals hierboven aangegeven is daarvoor continuïteit van grootschalige projecten in het kader van onderzoekstradities, naast meer kleinschalig en verfijnd methodisch-technisch onderzoek, noodzakelijk –, kunnen zich daardoor terecht miskend voelen.